

EDEBİYATIN BİREYSEL VE TOPLUMSAL PSİKOLOJİYE OLUMLU KATKISI: NEZİHE MERİÇ'İN “KÜÇÜK BİR KIZ TANIYORUM...” SERİSİ ÖRNEĞİ

Özden TURGUT¹

Öz

Nezihe Meriç, sanatın, çocuğun öğrendiklerini algılamasını kolaylaştıran, onu yaşama hazırlayan en sağlıklı, en kestirme yol olduğunu belirtir. Ayrıca toplumumuzda ne okuyacağını bilememe durumunun olduğunu ve okuma gereksinimi duyacak bir yaşamın da kurulmadığını düşünür. Bununla birlikte, okurunu hayal eder, okurunun da onu merak ettiğini düşünür. Bu makalede, yazar Nezihe Meriç'i geç de olsa tanıyan bir okuru tarafından, yazarın “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisi özelinde, bireysel ve toplumsal psikolojiye nasıl olumlu katkı sağlayabilme potansiyeli taşıdığı tartışılmaktadır. Bu tartışmada, yurt içinde Nezihe Meriç konusunda yapılan bilimsel çalışmalara, dünyada çocuk edebiyatı konusunda ileri sürülen görüşlere ve yazarın çocuk edebiyatı konusundaki görüşlerine başvurulmakta, “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisinin neden bireysel ve toplumsal psikoloji açısından olumlu etkileri olabileceği öncelikle ele alınmaktadır. Bu çalışma, bir derleme çalışmasıdır. Çalışmada ele alınan “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisinde, çalışan anne ve babası ile yaşayan, anne-babasının da çeşitli duyguları yaşadığını ve bu duyguları nasıl yönetmeye çalıştığını gözlemleyen, bu konuda kafa yoran bir kız olan Ayşe ve yaşantıları ile duyguları/düşünceleri anlatılmaktadır. Çalışmanın sonucu olarak, “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisi incelendiğinde, şiddetin olmadığı bir anlatı olduğu, aile üyelerinin duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği bir ortamın mevcut olduğu, ebeveynlerin Türkçe'ye önem verdikleri ve çocuğa bu konuda rehberlik ettikleri, toplumun çeşitli özellikleri ile gözlemlenmiş olması ve olduğu gibi yansıtılabilmesi ile yaşama sevinci-neşe bileşenlerinin, öykü serisinde öne çıkan olumlu özellikler olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Bireysel psikoloji, Toplumsal psikoloji, “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisi

THE POSITIVE CONTRIBUTION OF THE LITERATURE TO THE INDIVIDUAL AND SOCIAL PSYCHOLOGY: THE EXAMPLE OF “KÜÇÜK BİR KIZ TANIYORUM...” SERIES WRITTEN BY NEZİHE MERİÇ

Abstract

Nezihe Meriç states that art is the healthiest and the shortest path for the child to make him/her ready for life and to facilitate the perception of the things learned. She also remarks that our community cannot decide what to read. She states that there is a community life which is

¹ Dr. Öğr. Ü., Afyon Kocatepe Üniversitesi, ozden5@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3620-8869

construed as not having a need for reading. This article is written by a reader of Nezihe Meriç who has met her lately and the article aims to discuss the potential positive contributions of “Küçük Bir Kız Tanıyorum..” series to the individual psychology and social psychology. For this purpose, the scientific studies about Nezihe Meriç, the opinions suggested about child literature and also the opinions suggested by Nezihe Meriç are reviewed. This study is a review. Consequently it can be stated that, in “Küçük Bir Kız Tanıyorum..” series, there is a pattern excluding violence, there is a family milieu where the members can express their feelings and opinions, the fictious parents care about the right usage of Turkish language and guide the little girl about the language, the community is described via the real conditions because the author observed outrightly and there is a huge atmosphere indicating the joy of living and cheer.

Keywords: Child literature, Individual psychology, Social psychology, “*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*” series

Giriş

Çocuk edebiyatının, çocukların da içinde yer aldığı okurları hedefleyen metinlerden oluştuğu, bu konuda eser veren yazarların gençleri farklı bir hedef kitle olarak kavramsallaştırdığı ve bu hedef kitlenin de yetişkinlerden farklı bir edebiyat türüne gereksinim duyduğu ifade edilmiştir (Gubar, 2011). Bu görüş, çocuk edebiyatı hakkında devam eden tartışmalardaki fikirlerden yalnızca biridir. Çocuklara yönelik yazılan metinlerin tarihsel bir arka plan dikkate alınarak değerlendirilmesi ve “yazarlık”, “okuma”, “çocuk” ve “edebi” gibi kavramların bir arada ele alınmasının gerektiği belirtilmektedir (Thacker ve Webb, 2002: s.1).

Bu çerçevede ele alındığında, çocuk edebiyatı, okuyucunun takvim yaşı ve gelişimsel özellikleri ile birlikte incelenmelidir. Okul öncesi çocukların tercih ettikleri eserler ile birinci sınıf öğrencisi çocukların tercih ettikleri eserler hem benzer hem de birbirinden farklı niteliktedir. İlkokul ve ortaokul öğrencisi çocukların beğendikleri ya da onlar için “uygun” olan eserler, genç yetişkinler için uygun olanlardan farklıdır. Çocuklar farklı hızlarda olgunlaşmakta ve bireysel özellikleri yönünden de farklılaşmaktadırlar (Galda, Liang ve Cullinan, 2017: s.7). Ayrıca her bir çocuğun gelişim aşamalarında onu özellikle etkileyen çevresel koşulları da çeşitlilik göstermektedir. Bu çevresel koşullardan yalnızca biri olarak, ebeveynlerin standart olmayan çalışma saatlerinin özellikle dezavantajlı ailelerde çocuğun iyi oluşunu olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Li, Johnson, Han, Andrews, Kendall ve diğ., 2014: s.53). Dolayısıyla, okuyucuların gelişimsel özelliklerine duyarlı olmayı önemseyen yazarlar da dahil olmak üzere çocuklara yönelik eser ortaya koyan herkesin, okuyucuların ailevi ve çevresel koşullarının çeşitliliğinin bilincinde olması gerekmektedir.

Bu tartışmada, hem “çocuk”, hem “edebiyat” sözcüklerinin sağlam bir zemin oluşturmadığını ifade eden görüşlere de rastlanılmaktadır. Buna göre “edebi” nitelik ve değer olduğu söylenemez; “edebiyat” çocukları belli bir kültüre göre eğitmek istediğimizde kullanışlı olan bir araçtır ve “çocukluk” da mekândan mekâna, zamandan zamana göre değişebilen bir kavramdır (Hunt, 2005: s.3). Çocuk edebiyatına bu biçimde bakmayan görüş ise, gelişimsel süreçte doğru edebiyat eserleri ile karşılaşmanın bireyin ve toplumun geleceğinde önemli sonuçları

olduğunu varsaymakta; bunun da tesadüfen değil toplumda okuma kültürünün mevcut olması ile sağlanabileceğini ileri sürmektedir.

1. Okuma Kültürünün Egemen Olduğu Bir Yaşam Alanının Mevcut Olması

Çocuk edebiyatı kavramının tartışmalı olduğunu düşünmeyen bakış açısı, hızlı bir gelişme dönemi içindeki bireyin, gelişimsel özelliklerine uygun yazılmış ve edebi niteliği olan eserlerle buluşturulması gerektiğini ifade eder. Buna göre, yazılan edebi metinler, çocuk bakışını dikkate almalı, çocuğa göre olmalı ve çocuk gerçekliğinin farkında olmalıdır (Şirin, 2016). Nitelikli bir çocuk edebiyatı yapıtı, insan yaşamında, kişilik gelişiminde belirleyicilerden biridir. Çocuk bu sayede, özdeşim kuracağı kahramandan örnek davranışları, farklı yaşam biçimlerini, değişik düşünce modellerini öğrenebilir (Yumru, 2012). Son yıllardaki teknolojik ilerlemelerle birlikte, okumanın farklı araçlarla gerçekleşebilmesi, gelişim uzmanlarının bu konuyu ele almaları sonucunu getirmiştir. Çocuklar için hazırlanan kitapların, çocuğun okurken zevk almasına, eğlenirken öğrenmesine, hayal dünyasının gelişmesine, dil becerilerine katkı sağlamasına ve kitabın hayatındaki yerini kavramasına yardımcı olması gerektiği ve resimli e-kitapların, çocuğun gelişimi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olacağı konusunun tam olarak açıklığa kavuşmadığı belirtilmektedir (Bozkurt-Yükçü, İzoglu-Tok ve Bencik-Kangal, 2019: s.139). Dolayısıyla, çocuğu doğru zamanda doğru kitapla bir araya getirme konusunda doğru adımları atmak isteyen bireyler ve onlara yardımcı olmak isteyen uzmanlar bu konuda çalışmaktadır. Örneğin, çocuklara yönelik yazılan eserlerin, gelişimsel açıdan uygunluğunu inceleyen araştırmalar yapılmakta (ör. Mutlu ve Çağlayan, 2018), öğretmen adaylarının çocuk edebiyatında “şiddet dili farkındalığı” ile ilgili ölçme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir (Turan ve Gerez-Taşgın, 2018). Belirtilen bilimsel çalışmaların yanı sıra, toplumun kendi yaşamında egemen olan bir okuma kültürünün mevcut olmasının büyük önemi vardır. Bu, okuma kültürünün ekolojik bir bakış açısıyla güçlendirilmesi gerektiğini gösteriyor olabilir. Nezihe Meriç de çocuklara yönelik eser veren bir yazar olarak, edebiyat ve çocuk edebiyatı konusunda düşünülmesi gerektiğini belirtmekte ve bu konuda anne-babanın önemine dikkat çekmektedir. Yazara göre genç anneler babalar da çocukları için kitap seçerken zorlanmakta; yazınsal değer hakkında yeterince bilgi sahibi olamamaktadır. Bu nedenle “okumayan annelerin babaların, okumayan çocukları yetişmektedir” (Meriç, 2020: s.203). Aşağıda yazarın bu konuya yönelik bakış açısı ele alınmaktadır.

2. Nezihe Meriç’in Edebiyat ve Çocuklara Yönelik Edebi Eserlere İlişkin Bakış Açısı

Nezihe Meriç, edebi eser meydana getiren sanatçıların çalışmalarının önemli olduğunu, çünkü sanatın, çocuğun öğrenme sürecindeki algısını kolaylaştıran, onu yaşama hazırlayan en sağlıklı, en kestirme yol olduğunu ifade eder (Meriç, 2020: s.189). Ayrıca, bu sanat eseri oluşturulurken kullanılan araç olarak dilin toplumla birlikte yaşayan bir varlık olduğunu ve yazarın, kendi gözlemlerine dayanarak, dilin bu değişen, bozulan, gelişen hareketliliği içinde öykü kişilerini biçimlendirmeye çalıştığını belirtir (Meriç, 2020: s.193). Dilin bozulmasının kimliğini kaybetmek anlamına geleceği ve toplumun tamamının bu konuya önem vermesi gerektiğini vurgular (Meriç,

2020: s.202). Dolayısıyla Nezihe Meriç'in ifade ettiği konuların başında, edebi değeri olan eserlerin meydana getirilmesinde kullanılan ve ilk bakışta görünenden daha kıymetli olan dilin önemi gelmektedir.

Yazar ikinci olarak, bir önceki kısımda sözü edilen ekolojiyi vurgulamaktadır. Bu açıdan, yalnızca okuma kültürü olan bir toplumdan söz etmemekte, aynı zamanda sanatçının/yazarın da toplumun içinde olmasının önemini dile getirmektedir. Yazar “bir toplumun içinde, o toplumun insanlarıyla yaşıyorum” demektedir (Meriç, 2020: s.35), (insanı/toplumu) anlamının da sevgiyi hazırladığını belirtmektedir (Meriç, 2020: s.71).

Üçüncü olarak, yazar, kendi yazma sürecinin uzmanlar tarafından hem edebiyat temelinde hem de insan psikolojisi temelinde incelenebileceğini ve incelenmesi gerektiğini düşünmektedir (Meriç, 2020: s.250). Nezihe Meriç, bu noktada, sanatçının toplumu gözleme ve öyküsünü kurmada dili nitelikli kullanma, kısacası sanatını iyi bir düzeyde icra etme görevinin olduğunu; bu sürecin bazı bileşenlerinin sezgisel, bireysel yeteneğe bağlı adımlarla meydana geldiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, yazma kararı verme ve yazma sürecinin konu uzmanları tarafından ayrıca bilimsel olarak incelenmesinin doğru olacağını düşünmektedir. Bu makalenin ortaya çıkmasına yol açan unsurlardan biri de Nezihe Meriç'in bu görüşü ve yüreklendirici tutumu ile karşılaşmak olmuştur. Yazarın, eserleri ile ilgilenen okurun görüş ve incelemelerini beklediği düşünülmüş; kendisi bu incelemeyi okumayacak olsa da onun bir okuru olarak, bir eser serisini ele alma motivasyonu meydana gelmiştir. Buradan hareketle, yazarın “*Küçük Bir Kız Tanıyorum...*” serisi, bireysel ve toplumsal psikolojiye olumlu katkıları temelinde incelenmiştir.

3.Nezihe Meriç'in Eserlerine Yönelik Daha Önce Yapılan Bilimsel Çalışmalar

Yazar ve eserleri ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalarda, Nezihe Meriç'in öykülerinde kronotop (zaman-uzam) (Gezeroğlu, 2015); ayrıca yazarın eserlerinde hangi değerlerin öne çıktığı incelenmiştir. Örneğin bir çalışmada yazarın sekiz öyküsü ve iki romanı incelenmiş; bu eserlerde toplam 38 bireysel değer ve 9 toplumsal değer saptanmıştır. Yazarın bireysel değerlerden aile sevgisi ve ailenin önemi, doğaya duyulan saygı ve sevgi, kitap ve okuma sevgisi, sağlıklı, dayanıklı, güçlü olmanın önemi, umut dolu olmak, yardımseverlik ve yaşama sevgisi, yaşama bağlılık; toplumsal değerlerden ise arkadaşlık ve dostluk, görgü kurallarına uyma ve vatan sevgisi üzerinde durduğu belirtilmiştir (Toker-Badem, 2019). Başka bir çalışmada ise, Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi sonucu, Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarında en çok bilimsellik değerine, sonrasında sırasıyla sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, yardımseverlik, saygı, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, vatanseverlik, öz denetim, kanaatkarlık, barış, adaletli olma, tutumlu olma değerlerine yer verildiği ortaya konulmuştur (Çelikten, 2019). Ayrıca Nezihe Meriç'in öykülerinde kadının varoluşu (Demirci, 2020) ve ev imgesi (Bostan, 2021) de ele alınmıştır.

Yazarın öykülerinde mutluluk kaynaklarının nasıl olduğunu inceleyen bir çalışmada, Nezihe Meriç'in ilk öykü kitabı olan *Bozbulanık*'ta yer alan öyküler incelenmiş, yazarın öykülerinde öne çıkan mutluluk kaynakları ifade edilmiştir: Yakın ilişkiler (aile ve arkadaşlar) ve

tanımadığımız insanlar; birliktelik (paylaşma ve dayanışma), en karanlık anda gelen umut; gündelik uğraşlar (sokaklar, evler, yıkanmış kapı önleri, çiçekli perdeler, börekler), güven ve aidiyet ile bedensel sağlık (Aksoy, 2019), bu öyküde, öykü kişileri için birer mutluluk kaynağı olarak nitelendirilmiştir. Görüldüğü gibi, yazarın öykülerinde, öykü kişileri, yaşamın çok olağan bileşenleri ile mutlu olmaktadır. Bu “olumlu” olma hali, başka bir çalışmada eserlerdeki sözdizimleri temelinde incelenmiştir. Yazarın “Yandırma” adlı kitabındaki öyküler söz dizimi açısından incelenmiş, sözcükler anlam özelliklerine göre ele alındığında, cümlelerin çoğunluğunun olumlu olduğu (2156 cümle olumlu, 272 cümle olumsuz, 192 cümle soru cümlesi) görülmüştür. Yüklem türüne göre ise cümlelerin çoğunluğunun fiil cümlesi olduğu (1626 fiil cümlesi, 963 isim cümlesi), bunun öykülerde hareketin fazla olduğunu gösterdiği ifade edilmiştir (Cintosun, 2018). Özetle, yazarın, kendi ile ilgili ifadelerinde belirttiği yaşama olumlu bakış, neşe, yaşama sevinci ile yaşamın içinde değişime açık olma (Meriç, 2020: s.250) niteliklerinin öykülerine de yansımış olduğu ifade edilebilir.

4. “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” Serisi Özelinde Çocuğa Yönelik Bir Edebi Eserin Bireysel ve Toplumsal Psikoloji Açısından Öne Çıkan Güçlü Yanları

Nezihe Meriç, “Küçük Bir Kız Tanıyorum...” serisini,

Okul öncesi evde yalnız kalan küçük bir kız var. Anne baba çalışıyor, anaokulu parası ağır geliyor, çocuk evde yalnız kalıyor. İşte onun yaşamı, dünyaya, insanlara, çevresine, eşyaya bakışı, bunları gözlemleyip büyümesi anlatılıyor. (Meriç, 2020: s.83)

biçiminde ifade etmiştir. Dolayısıyla yazar, bir kız çocuğunu çevreleyen sosyal dünyayı hem insan ilişkileri hem ekonomik koşullar, hem de çağın özellikleri temelinde anlatmaktadır. Bu durum, yazarın bu nitelikte aileleri gözlemlediğini ve serinin baş kişisi Ayşe’yi oluştururken bu gözlemlerinden faydalandığını göstermektedir.

Nezihe Meriç, çocukları çok seven ve hemen iletişime geçen bir kişidir. Çocuklara yönelik eserlerini oluşturmadan önce ve her zaman gerçek hayattaki çocukları gözlemlemiştir. Çocuklara yönelik eserlerin çocuk bakışını dikkate alması, çocuğa göre olması ve çocuk gerçekliğinin farkında olması gerektiği belirtilmişti (Şirin, 2016). Dolayısıyla yazar, bu koşullara uygun bir hazırlığa sahiptir. Kendi anlatımıyla,

Bir gün gene bir yokuşun başına geldim ama çok yorulmuşum. Yanlış yöne gideceğim diye de korkuyorum. Küçük oğlanlar oynuyor yokuşun dibinde. “Gel bakayım, senin adın ne?” dedim. Ahmet’miş. “Ahmet’çim bu yokuş nereye gidiyor?” dedim. “Fuatlara gidiyor” dedi. Onun için yokuş Fuatlara giden yol! (Meriç, 2020: s.259)

biçiminde ifade ettiği konuşma, gerçek yaşamda karşılaştığı çocukların gelişimsel özelliklerini hem gözlemlediğini hem de bu gözlemleri büyük bir özenle belleğinde muhafaza ettiğini göstermektedir.

4.1. Çocuğu Gelişimsel Açından Gözlemlemek ve Gelişimsel Özelliklerini Dikkate Alarak Yazmak

Nezihe Meriç'in 6-12 yaşları kapsayan "*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*" serisindeki başkışı Ayşe karakterinin gelişim psikolojisi verilerine ne ölçüde uygun olduğu başka bir çalışmada incelenmiş ve bu karakterin gelişimsel özelliklerinin yaşına uygun olduğu ortaya konulmuştur. Hatta Ayşe'nin her yaşı için gerçek bir çocukmuş gibi kaleme alındığı ifade edilmiştir. Bu incelemeye göre yazar, adeta önünde bir gelişim psikolojisi kaynağı varmışçasına Ayşe'ye bir dünya çizmiştir. Yazar, çocuklara kendilerini tanıma fırsatı vermiş, aynı zamanda ebeveynlere çocuklarını ve yetişkinlere kendi çocukluklarını tanıma fırsatı tanımıştır. Bu sonuçlardan yola çıkan araştırmacı, benzeri çalışmaların, gelişim psikolojisi verilerine uygun olmayan kitaplarla da yinelenmesinin doğru olacağını belirtmiştir. Böylece çocuk gerçekliğine uygun olmayan kitapların ortaya konulabileceği vurgulanmış; Ayşe'nin anne ve babasının, ebeveyn tutumu bağlamında da araştırma konusu yapılabileceği ifade edilmiştir (Karanişoğlu-Güder, 2019).

"*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*" serisinde, Ayşe'nin okumayı sökmesi ile okuduğu masalı heyecan ve sevinçle annesini anlatması karşısında, Ayşe'nin annesinin bu sevinci "işte şimdi senin de bir kitap arkadaşın oldu" (Meriç, 2016: s.22) biçiminde yansıtması dikkat çekicidir. Bu davranış, çocuğun kitaplarına yönelik olumlu duygularını adlandırmanın çok nitelikli bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında, Ayşe'nin annesi de çocuğun gelişimsel özelliklerinin farkında bir kişidir. Gökyüzünde çakan şimşekleri Ayşe'ye, bulut kümeleri arasında yaşanan kavga ve birbirlerine vurmaları biçiminde açıklaması, annenin bu özelliğini göstermektedir (Meriç, 2016: s.54). Dolayısıyla, bu öykü serisinde Ayşe'nin ebeveynleri de çocuğun gelişimsel özelliklerini gözlemleyen ve kavrayan bireylerdir. Bu anlamda okurlara olumlu bir örnek oldukları belirtilebilir.

4.2. Şiddetin Olmadığı Bir Anlatı

"*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*" serisinde, şiddetin bir sorun çözme yöntemi olarak ortaya çıkmadığı vurgulanmalıdır. Özellikle şiddete tanık olmanın dahi gelişim çağındaki bireylerin sosyal problem çözme becerileri üzerinde olumsuz etkileri olabilmesi (Rosenberg, 1987), atmosferine dahil olunan edebi eserde şiddetin öne çıkmasının riskli olduğunu göstermektedir.

Şiddet, modern dünyada mantığın ön planda olmasıyla azalması umulan bir gerçektir ve tanımlaması zor olan bir kavramdır (Wieviorka, 2009). Özellikle gözle görünen şiddetin, şiddetin yalnızca küçük bir bölümü olması, sistemik şiddetin yaygın ve kolay görünmez olması (Zizek, 2008); şiddetin "güç"ten farklı olarak her zaman kendisini görünür kılan araçlara ihtiyaç duyması nedeniyle (Arendt, 1970), şiddetin öngörülme-yen biçimlerde de ortaya çıkabileceği/çıkarılabileceği ifade edilebilir. Aile içi şiddet özelinde bakıldığında da bireysel özelliklerin, ilişki faktörlerinin ve bağlamsal faktörlerin önemli rolü olduğu belirtilmektedir (Tolan, Gorman-Smith ve Henry, 2006).

Okulda ya da mahallede şiddete maruz kalan ergen bireylerde hem aile içi iletişim hem de problem çözme becerisinin koruyucu rolü olabileceği belirtilmektedir (LeBlanc, Self-Brown, Shepard ve Kelley, 2011). Yetişkin yaşamına gelindiğinde ise, çocuklukta duygusal istismara maruz

kalan kadınların, istemedikleri içsel deneyimlerden kaçınmaya çalışırken sosyal durumlarda etkili problem çözebilme becerisi gösteremedikleri ve yakın ilişki şiddeti yaşama risklerinin artabildiği gösterilmiştir (Bell ve Higgins, 2015). Dolayısıyla, erken dönemde yaşananların yaşam boyu etkilerinin olabildiği belirtilebilir.

Çocuklara yönelik bir edebi eser, gerçek yaşamdaki gerçek riskler ve bilinçli yazılmayan edebi eserlerin meydana getirdiği riskleri nasıl azaltabilir? Çocuklara yönelik bir edebi eserde, öykü kişilerinin aralarındaki iletişim, aralarında gerilim artsa dahi medeni standartlar dahilinde devam ettiğinde, okuyan çocuk, belki de bilmediği yeni kötü sözler öğrenmeyecektir. Benzer gerilimler kendi evinde olsa da aile üyelerinin durumla nasıl başa çıktıklarını kavrayabilecektir. Bu sayede, çocuk iken her yönüyle kontrol etmekte zorlansa da büyüyüp kendisi bir aile kurduğunda, aile içi iletişimi olumlu yönetme becerisi gelişebilecektir. “*Küçük Bir Kız Tanıyorum...*” serisinde de öykü kişilerinin, özellikle Ayşe ve ebeveynlerinin iletişimlerinin şiddet içermeme niteliği öne çıkmaktadır.

4.3. Her Aile Üyesinin Duygularını ve Düşüncelerini Birbirine İfade Edebildiği Bir Aile Ortamı

“*Küçük Bir Kız Tanıyorum...*” serisinde, Ayşe, annesinin, kapı çaldığında torbaları boşalttığını görmüş ve annesine yardım etmek için, annesi komşu abla ile konuşurken bu işi yapmaya kendi başına karar verip başarıyla uygulamıştır (Meriç, 2016: s.23). Öyküdeki bu olay, çocuk ile ebeveyn arasında sıcak devam eden bir iletişimin; bu iletişimin beslediği bir dayanışma tutumunun ortaya çıkabildiği bir aile ortamına aittir. Bu ortamda, Ayşe, ebeveynleri tarafından “çocuk/bebek” olarak algılanmaktan şikâyet edebilmektedir, çünkü sorumluluklarını yerine getiren bir kişi olduğunun farkındadır (Meriç, 2016: s.24). Ayrıca Ayşe, örneğin, sabahları soğuk süt içmeyi değil, az da olsa kakao, kahve ya da salep eklenen sıcak sütü, akşam ebeveynleri kahve içerken onlara eşlik ederek içmek istediğini de bir fikir olarak sunmaktadır (Meriç, 2016: s.30).

Bir süre daha geçtikten sonra, Ayşe daha da büyüdükçe, ebeveynleri evlerini Ayşe’ye, üç ortağın, yani Ayşe Hanım, Selmin Hanım (anne) ve Hasan Bey’in (baba) bir arada yaşadığı ev olarak nitelmişlerdir (Meriç, 2016: s.98). Ama çocuk ve ebeveyn statüsünün bir olmayışı, Ayşe bir yere gitmeyi çok istediğinde ve ebeveynlerinden olumlu cevabı beklerken oldukça hissedilir. Ayşe cevap beklerken “reçelli ekmeği elinde, bir anneye bakıyor bir babaya” biçiminde görselleştirilmiştir (Meriç, 2017: s.122). Olumlu cevap geldikten sonra, “Şunu hemen söyleseniz olmaz mı? Şuna bak, reçeller eridi, beş parmağının arasından akıyor Ayşeciğin” (Meriç, 2017: s.123) ifadesi, belki şimdi yetişkin olan her bireyin çocukluk günlerinde, ailesinden yanıt bekleyen halini gerçekçi bir biçimde yansıtmaktadır. Özetle yazar, belirli bir düzeyde olumlu iletişim kurabilen bireylerin meydana getirdiği bir aileyi okurun gözünde gerçekçi bir biçimde canlandırabilmektedir.

4.4. Ebeveynlerin Davranışları ve Dili Kullanışları, Dile Önem Vermeleri ve Bunu Çocuğa Ayrıca Vurgulamaları

“*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*” serisinde, ebeveynler ve özellikle annenin, Ayşe'nin dil kurallarına uygun olmadığını düşündüğü kullanımlarına dikkat çektiği ve Ayşe'den bu kullanımlarını düzeltmesini istediği görülmektedir. Ebeveynlerin bu konuyu önemsemeleri ve kendi konuşmalarında da bu konuda özenli davrandıkları dikkat çekmektedir. Ebeveynlerin ve evin çevresinde yaşayanların kullandığı “hangi dağda kurt ölmüş”, “başı göğe erecek” gibi ifadeleri Ayşe birer soru işareti ile fark etmektedir (Meriç, 2016: s.95). Dolayısıyla hem yanlış olan ifadeler düzeltilmekte hem de dilin farklı kullanımları Ayşe tarafından sürekli not edilmektedir.

Ayşe'nin ebeveynleri, günlük konuşma dilindeki deyimleri de kullanmakta, Ayşe bu kullanımları ilk kez duyduğunda merak içinde bu deyimlerin anlamı üzerinde düşünmektedir. Örneğin Ayşelerin evinde elektrikler kesildiğinde ve Ayşe'nin annesi eve geldiğinde Ayşe karanlıkta evin içinde kaybolmuş gibidir. Annesi eve geldiğinde Ayşe ile konuşurlarken Ayşe'ye “senin tersin dönmüş” dediğinde, Ayşe olayın sıcağında bu deyimden hemen sormayı unutmuştur (Meriç, 2016: s.51). Bununla birlikte, bu konu, Ayşe'nin “sorulacaklar” listesinde hemen yerini almıştır.

Böyle bir bilinç ile büyütüldüğü için Ayşe'nin çevrede konuşulanlardan öğrendiği ve cümle içinde babası ile konuşurken kullandığı “boş versene lan” ifadesine ebeveynleri çok şaşırmıştır (Meriç, 2016: s.83). Ebeveynlerin kendi aralarında ve başkaları ile konuşurken hiç kullanmadıkları bu ifade, onları öylesine şaşırtmıştır ki, önce donup kalmışlar, sonra gülmüşler ve en sonunda anne, Ayşe'ye bu ifadeyi nereden duyduğunu sorup bir daha kullanmaması gerektiğini belirtmiştir.

4.5. Toplumun İçinde Yaşamak, Gözlem Yapmak; Toplumun Halihazırda Ne Gibi Özellikleri Olduğunu Bilmek

Nezihe Meriç, yaşam koşulları, çevre, gözlem, izlenimler, duygular ve bilginin sanatçıyı biçimlendirdiğini (Meriç, 2020: s.21) ve çocuk edebiyatının, çocuğu edebiyat dünyasına hazırlaması gerektiğini düşünmektedir (Meriç, 2020: s.271). Dolayısıyla edebiyatçıların, toplumun özelliklerini gözleme ve anlama ile çocuğu edebi anlamda geliştiren eserlerle karşılaştırma sorumlulukları olduğunu düşünmektedir. Bu bakış açısı, toplumu olduğu gibi esere yansıtmayı ve bunun ötesinde olumlu bir gelecek vizyonu (tasavvur) meydana getirmeyi önemsemektedir. Yazara göre, toplumun çeşitli zor yaşantılarına karşın umut etmek yeterli değildir; yazar ülkemizin çocuk edebiyatını yapılandırmak isteyenlerin umut yaratmak zorunluluğu olduğunu düşünmektedir (Meriç, 2020: s.299).

“*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*” serisinde, Ayşe'nin annesi ile sohbet eden komşu ablanın, kapıya gelip Ayşe'nin annesi ile görüşmek istediğinde, kapıyı açan Ayşe'ye “anneni çağırır mısın?” deyip ona hiç selam vermemiş ve gülümsememiş olması karşısında Ayşe'nin olumsuz hissettiği görülmektedir. Öyküdeki bu an, toplumda yetişkinlerin tutum ve davranışlarının çocuğu üzerinde

nasil etkileri olduğunun bir örneğini yansıtmakta; yalnızca bu küçük an dahi, yetişkinler ve çocuk arasındaki iletişimin ne denli önem taşıdığını göstermektedir.

Nezihe Meriç, bu öykü serisinin başkışısı Ayşe'nin önde gelen özelliklerinden birinin, anne ve babasının çalışması olduğunu belirtmiştir (Meriç, 2020: s.83). Ebeveynlerin çalışma koşulları üzerinde okur olarak fazla bilgi sahibi olamayız ama Ayşe'nin bakış açısından bakıldığında, anne-babanın eve gelme saatlerinin belirli olduğu ve çocuğun kendini bu duruma göre düzenlediği hissedilmektedir. Yetişkinler çalışma yaşamının çeşitli etkilerini üzerlerinde eve taşımakta ve Ayşe bunları algılamakta, kendi içinde durumları hakkında yorum yapmaktadır. Yazarın, içinde yaşadığı toplumu gözlemindeki ayrıntılar, Ayşe'nin yaptığı değerlendirmelerde kendisini göstermektedir.

4.6. Yaşama Sevinci, Neşe

“*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*” serisinde, Ayşe, oyun oynamayı seven bir çocuktur. Neşe içinde, yeni meydana getirdiği oyunlarını ebeveynlerine heyecan içinde anlatmaktadır. Okumayı yeni söktüğü zaman kitabını gördüğünde büyük heyecan duyan (Meriç, 2016: s.30); annesi kitabını gittiği yere götürebilmesi için bir çanta almaktan söz ettiğinde yüreği sevinçten çatlayacak gibi olan bir çocuktur (Meriç, 2016: s.33). Annesi işten eve döndüğünde çayı demlemiş ve Ayşe'yi balkona çağırırken, Ayşe, hayali dolmuşunu sürüp “balkona dolmuş balkona” dediğinde, annesi (hayali şoföre) “kapıyı açar mısınız?” deyip oyuna dahil olmaktadır (Meriç, 2016: s.24). Bu küçük örnekler, öyküde bireylerin, özellikle Ayşe'nin bir oyun oluşturmak ve var olan oyuna dahil olma konusunda olumlu örnekler sergilediğini göstermektedir.

Ayşe dokuz yaşına geldiğinde ise, küçük tartışmaların ve günlük yaşamın sıkıntılarının arasında, evde ilk çayını demleme adımını atmanın sevincini yaşamaktadır (Meriç, 2017: s.43). Bazen öyle bir zaman gelmektedir ki, dışarıdan bakıldığında bir neden olmaksızın neşe içinde zıplamaya başlayan Ayşe'ye merakla bakan yetişkinler, “neye sevindi şimdi, çocuk işte” yorumunu yapmaktadır (Meriç, 2017: s.111). Kısacası “*Küçük Bir Kız Tanıyorum..*” serisinde, baş kişi Ayşe'nin karşılaştığı durumlara doğal bir çocuk olarak, heyecan, yaşama sevinci ve neşe ile yaklaşması ve duygularını sağlıklı bir biçimde ortaya koyabilmesi, serinin olumlu nitelikleri arasında sayılabilir.

Sonuç

Giriş kısmında da belirtildiği gibi, çocuk edebiyatının, sadece çocukları eğitme amacı ile sınırlı bir alan olmadığı vurgulanmalıdır. Çocuk edebiyatı, Nezihe Meriç'in de özenle ve tekrarlar ifade ettiği gibi, çocukları önemsemek, sevmek, gözlemek ve bu gözlemlerden de beslenerek sanatçının/yazarın kurgu çocuk oluşturması süreci ile yakından bağlantılıdır. Dolayısıyla bu süreçte, çocukların dünyaya geldiklerinde yanlarında getirdikleri yaşama sevinci ve neşe gibi duygularının önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Belirtilen bu olumlu duyguların okuru olumlu etkileyebilmesinin çeşitli etkenlere bağlı olduğu görülmektedir. İlk olarak, toplumda yaygın halde bir okuma kültürünün olması gereklidir. Bir okuma kültürünün olmaması, belirli düzeyde bilinçle ve emek vererek yazılan eserlerin

topluma ulaşmaması anlamına gelecektir. İkinci olarak, yazarın, çocuklara yazılan eserin, yetişkin okuyuculara yazılan eserden daha az gayreti gerektireceği, “kolay” olduğu inancını taşımaması gerekmektedir. Çocukların fiziksel olarak daha küçük olmasının, zihinsel ve duygusal olarak da küçük oldukları inancına yol açmaması gerekmektedir. Yetişkin olmadan önce geçilen bir durak olan çocukluk, yetişkin yaşamında egemen olan duygularda, düşüncelerde, kişilikte, tutumlarda çok önemli izler bırakmaktadır. Bu nedenle, çocuklarla gerçek yaşamda ve edebi bir eser üretmek karşılaşıldığında, yalnızca bir sözcüğün dahi onlara etkide bulunabileceğinin bilinci tüm yetişkinlerde yer almalıdır. Nezihe Meriç, belki de bu durumu tüm yetişkinlere hissettirmek için, Ayşe'nin sokakta yer alan tanımadığı kişilerden duyduğu “boş versene lan” ifadesini evde ebeveynlerine yönelik kullanmasını sağlamıştır.

Sayın yazar kendi yazma süreci ile ilgili yorum yaparken “buna edebiyat psikiyatristleri ne der bilmem?” (Meriç, 2020: s.185) demekte, edebiyat bilimcilerini ve edebiyat sosyologlarını da adeta göreve çağırılmaktadır. Bu çağırımı üzerine alınan daha fazla bilim insanı olması, toplumun kültürel olarak daha zengin olması ile ilişkili olacaktır. Bu toplumun özelliklerini, kendi de toplumun sürekli içinde olduğu için gözlemleyen, duygusal atmosferini hisseden, bu toplumda doğan çocukların daha sağlıklı iletişim kurabilen ve çocuğun örnek almasında sakınca olmayan yetişkinlerle büyümelerine katkıda bulunmak isteyen yazarlara gereksinim duyulduğu ifade edilmelidir. Bu yazarlar, çocuğa yönelik eser üretmenin ne denli kritik önem taşıdığına bilincinde olmalıdır. Bu sorumluluk bilinci hem topluma ait olma duygusu hem toplumu ileri taşıma hevesi, hem toplumun daha sağlıklı olması için katkı sunma isteğinin mevcut olmasını gerektirmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, S.E. (2019). Nezihe Meriç'in Öykülerinde Mutluluğa ve Umuda Açılan Yollar: İlişkiler, Gündelik İşler, Bedensel Sağlık, *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 12, 70-109. <https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer?vid=0&sid=4c4c33d7-2225-431a-b6f0-30d0f02ca3f6%40redis>
- Arendt, H. (1970). *On Violence*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Bell, K.M. & Higgins, L. (2015). The Impact of Childhood Emotional Abuse and Experiential Avoidance on Maladaptive Problem Solving and Intimate Partner Violence, *Behavioral Sciences*, 5(2), 154-175. <https://doi.org/10.3390/bs5020154>
- Bostan, M. (2021). *Nezihe Meriç'in Öykülerinde Ev İmgesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt-Yükçü, Ş., İzoglu-Tok, A. & Bencik-Kangal, S. (2019). Çocuk Edebiyatının Geldiği Son Nokta Okul Öncesi Dönem Resimli E-kiaplara Gelişimsel Bir Bakış, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 139-164. <https://doi.org/10.24130/ecccd-jecs.1967201931122>

- Cintosun, S. (2018). *Nezîhe Meriç'in "Yandırma" Adlı Kitabındaki Öykülerin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelikten, F. (2019). *Nezîhe Meriç'in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirci, Ş.N. (2020). *Nezîhe Meriç'in Öykülerinde Kadının Varoluşu*. Lisans Bitirme Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Galda, L., Liang, L.A. & Cullinan, B.E. (2017). *Literature and the Child*. Massachusetts: Cengage Learning.
- Gezeroğlu, S. (2015). *Nezîhe Meriç'in Öykülerinde Kronotop (Zaman-uzam)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gubar, M. (2011). On Not Defining Children's Literature, *PMLA/Publications of the Modern Language Association of America*, 126(1), 209-216. Doi: 10.1632/pmla.2011.126.1.209
- Hunt, P. (2005). *Introduction: The Expanding World of Children's Literature Studies*. In P. Hunt (ed.) *Understanding Children's Literature* (pp. 1-14). London: Routledge.
- Karanisoğlu-Güder, M. (2019). *Nezîhe Meriç'in Çocuk Kitaplarından "Küçük Bir Kız Tanıyorum" Serisinde Gelişim Alanlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- LeBlanc, M., Self-Brown, S., Shepard, D. & Kelley, M.L. (2011). Buffering the Effects of Violence: Communication and Problem-Solving Skills as Protective Factors for Adolescents Exposed to Violence, *J. Community Psychol.*, 39, 353-367. <https://doi.org/10.1002/jcop.20438>
- Li, J., Johnson, S.E., Han, W.J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L. & Dockery, A. (2014). Parents' Nonstandard Work Schedules and Child Well-Being: A Critical Review of the Literature, *The Journal of Primary Prevention*, 35, 53-73. <https://doi.org/10.1007/s10935-013-0318-z>
- Meriç, N. (2016). *Küçük Bir Kız Tanıyorum Yedi Yaşında*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Meriç, N. (2017). *Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Meriç, N. (2020). *"Kimse Hikayeyle Aramda Geçenleri Anlamıyordu"* (Söyleşi). Hazırlayan: S. Şahin. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mutlu, B. & Çağlayan, Ö. (2018). Gelişim Alanlarına Uygunluğu Açısından Bilgin Adalı'nın Çocuk Romanları, *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 77-96. DOI: 10.22559/folklor.312
- Rosenberg, M.S. (1987). Children of Battered Women: The Effects of Witnessing Violence on Their Social Problem-Solving Abilities, *The Behavior Therapist*, 10(4), 85-89.

Şirin, M.R. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi, *Türk Dili Dergisi*, CX(780), 12-31. https://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3_Mustafa_Ruhi_SIRIN_Edebiyat_ve_Cocuk_Edebiyatı_Edebiyatın_Amacı_ve_Işlevi.pdf

Thacker, D.C. & Webb, J. (2002). *Introducing Children's Literature*. London: Routledge.

Toker-Badem, S. (2019). *Nezîhe Meriç'in Hikâye ve Romanlarında Eğitim Değerleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tolan, P., Gorman-Smith, D. & Henry, D. (2006). Family Violence, *Annual Review of Psychology*, 57, 557-583.

Turan, L. & Gerez-Taşgın, F. (2018). Çocuk Edebiyatında “Şiddet Dili” Farkındalık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 232-248. <https://doi.org/10.29000/rumelide.472767>

Wieviorka, M. (2009). *Violence (A New Approach)*. New York: SAGE Publications Ltd.

Yumru, D. (2012). Özerk Benlik Duygusu ve Çocuk Edebiyatı, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 37-46. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17381/181481>

Zizek, S. (2008). *Violence*. New York: Picador.